

Arnhemse evacués in huis

Deel 73 uit de serie 'De onbekende helden van 1940-1945'

Door: Henk G. Westland, luitenant-kolonel b.d.

Na de geallieerde luchtlandingen bij Arnhem in september 1944 komt een stroom vluchtelingen op gang. De familie Van Bommel in Apeldoorn neemt een echtpaar in huis: een barmhartige daad, maar wel een met onvoorziene gevolgen.

Marcelis van Bommel (41), na de capitulatie eervol ontslagen als sergeant-majoor instructeur van het Korps Politietroepen, verbindt zich in november 1940 bij het Depot Marechaussee als opperwachtmeester te voet. Daar volgt hij een omscholing voor voormalige onderofficieren der Politietroepen tot onderofficier der Marechaussee.

Na korte tijd als instructeur werkzaam te zijn geweest bij de Divisie Marechaussee, gaat hij medio februari 1941 terug naar het Depot; dan verhuist ook zijn gezin naar Apeldoorn. Hij wordt ingedeeld als instructeur bij het 3e Eskadron Depot, eerst gelegerd te Hoog-Soeren in Hotel 'Eik en Dal' en enkele maanden later te Wilp in het landhuis 'Kasteel de Lathmer'. Dit nieuw opgerichte eskadron verzorgt onderofficierscursussen. Wanneer het Depot in oktober 1941 wordt opgeheven, worden deze cursussen in o.a. Wilp en Kampen nog voortgezet tot april 1942.

De 'Gevolmachtigde voor de reorganisatie van de Nederlandse politie' heeft bepaald dat er een nieuwe "politievakopleiding" komt en dat de marechausseegewesten – de divisies zijn inmiddels gereorganiseerd tot vijf gewesten – worden belast met de uitvoering daarvan. Van Bommel wordt per 1 november 1942 overgeplaatst naar Gewest s-Gravenhage bij de Staf van de Afdeling Gouda te Gouda. Daar wordt hij als "instructeur dienstvoorschriften" toegevoegd aan de politievakopleiding voor onderofficieren, welke in de maanden november en december wordt gehouden in de Koninklijke Stallen te Den Haag.

Bij de politiereorganisatie per 1 maart 1943 wordt Van Bommel ontslagen als

opperwachtmeester der Marechaussee en aangesteld als hoofd-wachtmeester der Staatspolitie, ingedeeld bij de 'Marechaussee (Gendarmerie)'. Vier maanden later wordt hij overgeplaatst naar de Staf van het Gewest 's-Gravenhage waar hij wordt belast met instructie- en onderwijzaken binnen het gewest, vooral op de Hollandse eilanden en Zeeland. Van Bommels gezin is steeds in Apeldoorn aan de Jachtlaan 138 blijven wonen.

Van Bommel is een goed vaderlander. Volgens de bevriende Van Ijseldijk is hij een vurig Oranjeklant en lid van de Anti-Revolutionaire Partij. Dit laat hij duidelijk blijken en schroomt niet openlijk met zijn gewestcommandant, de NSB'er luitenant-kolonel Hofman, te discussiëren over politiek en gezindheid.

Arnhemse vluchtelingen

Na de geallieerde luchtlandingen op 17 september 1944 bij Arnhem moeten de inwoners van Arnhem de stad ontruimen: op de 26e komt een stroom vluchtelingen op gang richting Apeldoorn en Ede. Mevrouw Van Bommel schrijft – in een verzoek om hulp aan Van Bommels commandant – in januari 1945: "Reeds spoedig na de massale vlucht der Arnhemmers kwam tot mij (mijn man bevond zich toen in Den Haag) het verzoek of ik twee vluchtelingen onderdak wilde geven. Ik heb deze mensen direct in ons huis opgenomen." Deze mensen waren volgens hun zeggen en persoonsbewijzen de heer en mevrouw De Groot, die eerder in Vlissingen woonden en daarna in Arnhem. Echter, deze twee Arnhemse vluchtelingen zijn in werkelijkheid kruidenier Theo Westhoff en zijn vrouw uit Apeldoorn. Westhoff loopt gevaar en moet onder-

Marcelis Andries van Bommel wordt geboren op 12 maart 1899 te Jutphaas en groeit daar op in Nederlands-hervormd gezin. Vader werkt als olieslager. Marcelis gaat aan het werk als kantoorbediende met een onderbreking van elf maanden dienstplicht. In de avonden volgt hij twee jaar lang een cursus boekhouden en handelsrekenen.

Marcelis solliciteert bij het Korps Politietroepen (PT) en komt in december 1922 op bij het Depot PT in Nieuwersluis. Na zes weken opleiding wordt hij voor het verrichten van grensdiensten geplaatst bij de groep Beek bij Nijmegen. Daarop volgen plaatsingen bij de groepen Den Haag – met een bevordering tot korporaal – en Soesterberg (1923) en Gorinchem (1926), die zijn belast met militaire politiediensten.

In juli 1926 wordt hij sergeant; inmiddels heeft hij ook het politiediploma behaald. Als onderofficier mag hij trouwen en dat doet hij in 1927 met Corry Rombout; in de daaropvolgende jaren krijgen ze vier kinderen. In december 1935 wordt hij overgeplaatst naar Delft, waar hij in juli 1937 wordt bevorderd tot sergeant-majoor instructeur. En half jaar later krijgt hij het commando over de groep PT te Hedel.

In het kader van de 'Strategische Beveiliging' worden de PT vanaf 1936 belast met de bewaking van de bruggen over de grote rivieren: de groep Hedel bewaakt daar de twee Maasbruggen. Na de afkondiging van de algemene mobilisatie op 28 augustus 1939 maakt de PT-groep deel uit van het dekkingsdetachment Hedel en is belast met het plaatsen van de brugversperringen, de bezetting van de rivierkazemat en de vernieling van de bruggen. Bij de Duitse inval op 10 mei 1940 trekken eenheden van het IIIe Legerkorps terug over de grote rivieren en daarna worden beide bruggen op 11 mei om 08.00 uur gesprongen.

Bij de demobilisatie van het leger wordt Van Bommel per 15 juli 1940 eervol ontslag verleend onder toekenning van wachtgeld.

duiken. Eerder op 29 september is door het *Einsatzkommando Apeldoorn* (een formatie *Sicherheitspolizei* afkomstig uit Antwerpen onder leiding van *SS-Hauptsturmführer* Fielitz) de groep Narda opgerold, verraden door een van de

groepsleden. Deze man heeft weleens wapens gebracht naar brandstoffenhandelaar en illegaal werker Jan Westhoff. Nu wordt ook dit adres door de Sipo bezocht waarbij wapens worden gevonden. Jan Westhoff weet net op tijd te ontkomen.

Daarop worden zijn vrouw en zijn broer Theo, die tegenover de kolenschuur op de hoek van de Eendrachtstraat en de Brinklaan een kruidenierswinkel heeft, meegenomen, maar beiden worden na een paar dagen weer vrijgelaten. Theo Westhoff, illegaal werker binnen de LO-Apeldoorn (Landelijke Organisatie tot hulp aan onderduikers), moet nu wel onderduiken. Zijn zaak wordt daarna leeggeroofd door de Sipo, waarbij ook munitie wordt gevonden: opnieuw wordt zijn aanhouding bevolen.

Sipo-man Ohmstedt: "Ik kreeg een anoniem schrijven waarin mij gemeld werd dat Westhoff of bij zijn moeder aan de Gunninglaan of bij Van Bommel aan de Jachtlaan was." In de avond van 9 november treft de Sipo in de woning aan de Gunninglaan 43 geen Westhoff aan. Ze rijden hun auto 250 meter verder op de hoek Gunninglaan-Jachtlaan, richten de koplampen op het huis met nummer 138 en omsingelen de woning. Daar worden drie mannen gearresteerd: Van Bommel (in uniform gekleed), de toevallig aanwezige Van IJsseldijk uit Gorinchem – een zoon van een vriend van de Van Bommels – en De Groot, een evacué uit Arnhem. Ohmstedt: "Toen wij de woning verlieten, heb ik de drie mannen aangezegd, dat wanneer zij gingen lopen, er geschoten zou worden. Bij de auto gekomen, stapten twee man

Theo Westhoff

in. De derde, Westhoff zette het op een lopen. Thonon heeft toen met zijn pistool een schot gelost. Daarop is door Martens met zijn machinepistool op die man geschoten en is hij getroffen. Ik ben er heengegaan en heb gezien dat die man dood was. Daarna ben ik naar de Willem III kazerne gere-

den en vandaar weer naar het nog op straat liggende lijk. Ik vermeen dat er in de tussentijd iemand bij geweest moet zijn die hem papieren heeft afgenomen. Wij zijn toch aan de weet gekomen dat het werkelijk Westhoff was, die doodgeschoten is."

Gevangenschap

Marcelis van Bommel en Van IJsseldijk worden ingesloten in de Willem III-kazerne. Van IJsseldijk hierover: "Beiden zwaar verhoord. Ik ben na 8 dagen vrijgelaten. Had ook in feite met de kwestie niets te maken, maar ik was op de dag van gevangenneming vanaf het spitterwerk aan de IJssel bij van Bommel in huis op reis naar Gorkum." Ohmstedt: "Ik had Van Bommel ook vrij willen laten, maar Fielitz wilde hem niet vrijlaten omdat hij iemand van de ondergrondse geherbergd had."

Bij het luchten ontmoet Marcelis zijn collega's Duinkerken en Van Viersen uit Apeldoorn, die eerder op 31 oktober zijn gearresteerd. De drie mannen worden op 21 november overgebracht naar kamp Amersfoort, waar Marcelis voortaan nr. 9035 is. In dit kamp treffen ze ook collega Mackenbach uit Apeldoorn. Tijdens hun gevangenschap zijn ze elkaars steun. Om te voorkomen dat ze voor de arbeidsinzet in Duitsland zullen worden ingezet, proberen de vier op basis van hun vroegere status van militair als krijgsgevangene te worden behandeld. Op dit verzoek krijgen ze echter geen gehoor en alle vier worden voor de *arbeitseinsatz* goedgekeurd.

Na ruim twee maanden vertrekt op 2 februari 1945 een transport van zo'n 220 gevangenen naar concentratiekamp Neuengamme, waar de trein twee dagen later aankomt. Op de 12e moeten ze weer op transport: 500 gevangenen komen in de nacht van 14 op 15 februari in Ludwigslust aan en lopen naar het oorspronkelijk voor krijgsgevangenen bedoelde *lager* Reiherhorst. Vanuit dat kamp moeten ze als dwangarbeiders het ernaast geplande *auffanglager* Wöbbelin bouwen en dat onder zware winterse omstandigheden en slechte verzorging. Begin april trekken de gevangenen het nog niet afgebouwde Wöbbelin in, dat daarna overspoeld wordt door duizenden gevangenen

uit andere kampen. Er is slechts één waterpomp, nauwelijks iets te eten, ze zijn volledig aan hun lot overgelaten.

Op 2 mei wordt Wöbbelin door de US 82nd Airborne Division bevrijd. Ze treffen daar massagraven aan en honderden doden op het terrein en in de barakken. Voor de overlevenden worden snel noodvoorzieningen geregeld, maar dat komt voor velen te laat. Marcelis van Bommel overlijdt op 22 mei in een noodhospitaal in Ludwigslust. Al eerder zijn collega's Frans van Viersen, Jan Duinkerken en Piet Mackenbach overleden. De Amerikanen dwingen de inwoners van Wöbbelin en omliggende plaatsen tot het (her)begraven van de slachtoffers. In tien weken *lager* Wöbbelin zijn meer dan duizend gevangenen omgekomen. Er zijn geen aanwijsbare graven van Marcelis van Bommel en zijn drie collega's.

Tot slot

Is het nu toeval dat illegaal werker Theo Westhoff en zijn vrouw bij de Van Bommels onderdak vinden? Of is er een relatie met mogelijke illegale activiteiten van Marcelis van Bommel in Apeldoorn? Naar zeggen zou hij betrokken zijn bij de illegaliteit in Apeldoorn, maar daarover is verder niets bekend. Mevrouw Van Bommel in 1948: "Wat mijn man tot oktober 1944 heeft gedaan voor de verzetsbeweging is mij onbekend, maar ik meende te hebben vernomen dat anderen dit wel weten. [...] Ter verduidelijking, het echtpaar Westhof was uit Apeldoorn en ons volkomen onbekend." Wel is bekend dat Van Bommel volgens zijn dochters en volgens Van IJsseldijk illegale krantjes (verder) verspreidde.

Voor zijn werk verbleef Van Bommel de laatste twee jaar in het westen van het land en was alleen voor gezinsbezoek in Apeldoorn. Pas vanaf oktober 1944 zal hij ook in Apeldoorn werkzaam zijn geweest – mogelijk gedetacheerd bij de gemeentepolitie – omdat vervoer naar het westen door de spoorwegstaking nagenoeg onmogelijk was en inmiddels de politieopleidingen waren gestaakt.

Sinds 2019 kent een nieuwe woonwijk in Apeldoorn-Zuid de 'Marcelis van Bommelstraat'.

De auteur verricht historisch onderzoek naar de gevallen die in de oorlog 1940-1945 behoorden tot de (Koninklijke) Marechaussee. Wilt u reageren? Uw reactie is welkom op marechaussee4045@gmail.com.

Marechaussee Contact**26e jaargang****2025 | 6 | december**

Marechaussee Contact is een uitgave van Stichting Marechaussee Contact en verschijnt tweemaandelijks.

Aan de inhoud wordt veel zorg besteed, echter noch de stichting noch de redactie aanvaardt enige aansprakelijkheid voor eventuele fouten en/of onvolkomenheden. Door derden aangeleverde inhoud geeft niet noodzakelijk de mening van de stichting of de redactie weer. De redactie behoudt zich het recht voor door derden ingezonden kopij aan te passen, in te korten, of niet te plaatsen.

Voor het overnemen van artikelen, gedeelten daarvan en/of foto's is toestemming van de redactie vereist. Na verkregen toestemming dienen de bron, de artikelkop en de naam van de auteur te worden vermeld.

Redactie

Willem Geense

Gert Janssen

Evert Jan Kasteel (tekstredactie)

Eric Koopman

Cees Lindenberg

Kees Poelma

Henk Rijke (voorzitter)

Henk Westland (eindredactie)

Aan dit nummer werkten mee

Theo Evers

Gusto Hetharie

Joop Rump

Yvette Suurd-van der Burgt

Jack Vlaming

Contact met de redactie

Postbus 125, 7590 AC Denekamp
t.a.v. Redactie Marechaussee Contact
redactie@marechausseecontact.nl

Wijzigen van adresgegevens / opzeggen

begunstigersadministratie@
marechausseecontact.nl

(zie verder pagina SMC-informatie
bij administratie)

Vormgeving

Pleun van der Linde,

Persmanager, Den Haag

Druk

Wilco BV, Amersfoort

Aanleveren kopij voor een volgende uitgave

Voor het aanleveren van kopij graag eerst
contact opnemen met de redactie.

3	Observaties
4	Agenda Activiteiten voor en door (oud-)marechaussees
5	Nestelpennen International Combat Team Competition reist door Nederland
6	Opleiden Koningin Máxima in het veld bij marechaussees in opleiding
8	Kerstgedachte Verbonden over generaties heen
9	Op missie European Union Police (EUPOL) Afghanistan
12	Veteranen Drukbezochte Veteranendag KMar
14	Veteranen Op de bres voor veteranen en postactieven
16	Huis vol foto's Met de witte handschoen, dus... herinspectie
18	SMC Nog nooit zo druk – Algemene Reünie SMC in Bronbeek
20	SMC SMC krijgt eigen mars
21	SMC SMC in erecouloir bij Prinsjesdag 2025 Sunset March
22	1940-1945 Arnhemse evacués in huis
24	Ontmoeten Nog niet geweest? Dan heb je wat gemist!
26	In gesprek met Opleider pur sang
28	Uitgelicht Aan al het goede komt een eind
30	Personalía
31	SMC-informatie

Foto omslag:

28 oktober 2025, koningin Máxima bij
werkbezoek veldoefening OTCKMar

Foto: Gert Janssen